

Reziliența relațiilor economice între Republica Moldova și Uniunea Europeană în fața șocurilor

Mai, 2024

Marina Soloviova

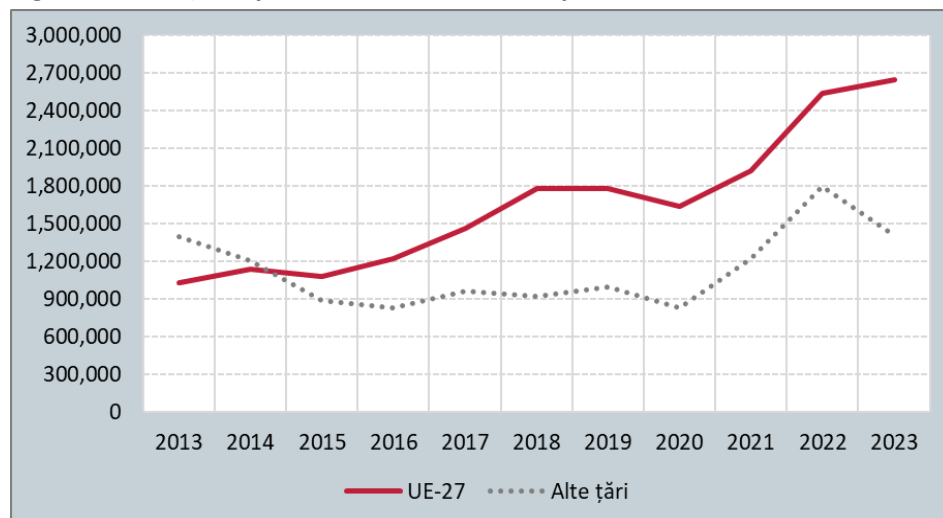
În acest articol, relatăm despre importanța vectorului european pentru dezvoltarea economică durabilă a Republicii Moldova, precum și despre rezistența remarcabilă pe care au manifestat-o relațiile noastre economice cu Uniunea Europeană, în pofida persistenței crizei regionale de securitate. Actualmente, Uniunea Europeană reprezintă nu doar principalul partener comercial al Republicii Moldova, ci și sursa primară de investiții directe în economia moldovenească. Mai mult, atât exportul Moldovei în UE, cât și investițiile și remiterile primite din UE în anul 2023 au înregistrat creșteri, chiar dacă fluxurile economice cu alte țări s-au redus. De asemenea, Uniunea Europeană, pe parcursul anului 2023, a continuat să-i ofere Republicii Moldova suport financiar sub formă de împrumuturi și granturi pentru proiecte de modernizare și reformare, dar și în sprijinul populației vulnerabile.

Comerțul exterior

Comerțul cu bunuri

Crearea, în 2014, a Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (ZLSAC) între Republica Moldova și Uniunea Europeană a impulsionează exporturile Republicii Moldova în UE. Astfel, în pofida persistenței crizei regionale de securitate și a creșterii economice care a eșuat în raport cu așteptările, majorarea exporturilor în UE a continuat și în anul 2023, chiar dacă celelalte destinații au înregistrat scăderi (Figura 1).

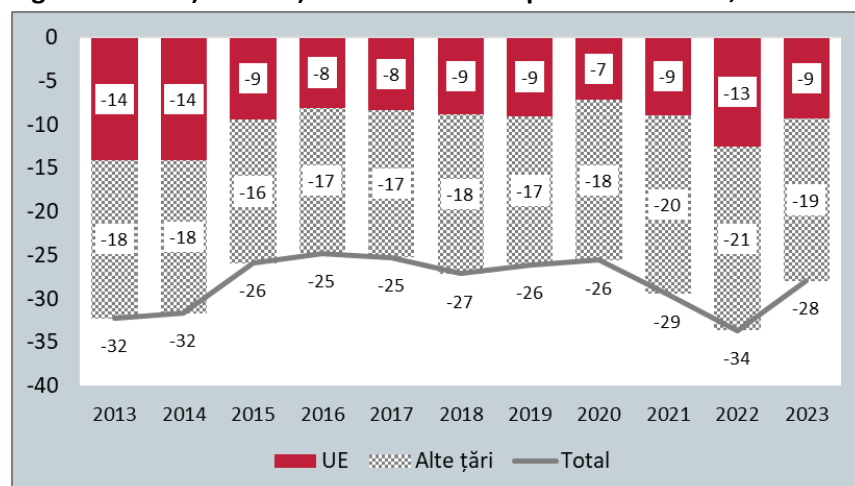
Figura 1. Evoluția exportului de bunuri din Republica Moldova, mii dolari SUA

Sursa: elaborată de autor în baza datelor BNS

Actualmente, circa două treimi din exporturile de bunuri din Moldova se îndreaptă spre țările Uniunii Europene – 65% în anul 2023. Impulsionarea exportului a contribuit la reducerea deficitului comercial al Republicii Moldova cu UE (de la 14% din PIB în 2013 până la 9% în 2023) (Figura 2).

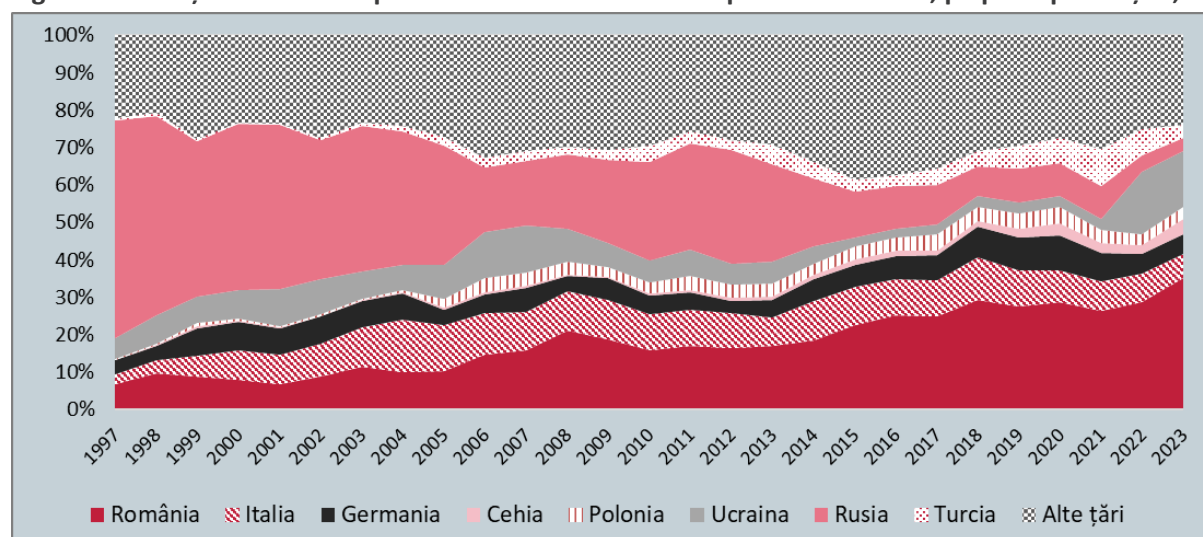
Figura 2. Evoluția balanței comerciale a Republicii Moldova, % din PIB

Sursa: elaborată de autor în baza datelor BNS

Cu toate efectele benefice pe care le-a avut ZLSAC asupra exporturilor de bunuri din Republica Moldova, potențialul acestora rămâne sub-utilizat. Una din principalele vulnerabilități ale comerțului exterior al Republicii Moldova – dependența excesivă de un număr redus de piețe – nu a fost depășită nici în 2023 și continuă să influențeze evoluția exportului moldovenesc de bunuri. Dacă înainte de anul 2006 exportul Moldovei era excesiv de concentrat pe Federația Rusă cu ponderi ce depășeau 30%, atunci actualmente rolul de principală piață de desfacere îi revine României, spre care în anul 2023 au fost direcționate 35% din exportul de bunuri (Figura 3). În cadrul exporturilor Republicii Moldova spre Uniunea Europeană, România absoarbe mai mult de jumătate din exportul destinat UE, iar peste 80% din exportul de bunuri spre UE este direcționat către doar cinci țări (România, Italia, Germania, Cehia, Polonia), fără îmbunătățiri semnificative din 2014 încoace. Din contra, în ultimii ani exportul de bunuri a devenit mai puțin diversificat din perspectiva geografică, ponderea României crescând în continuare. Aceasta înseamnă că mai rămân rezerve pentru valorificarea deplină a oportunităților de acces pe piața UE.

Figura 3. Evoluția structurii exportului total de bunuri al Republicii Moldova, pe principalele țări, %

Sursa: elaborată de autor în baza datelor BNS

Rămân rezerve pentru dezvoltarea viitoare și în ceea ce privește gradul de sofisticare a exportului de bunuri în Uniunea Europeană, dar se manifestă și evoluții pozitive. În exportul Moldovei spre UE

ponderea produselor agro-alimentare, neprelucrate sau cu un grad scăzut de prelucrare, continuă să fie mare și în creștere (45% în anul 2023, față de 34% în 2021) (Figura 4). Trebuie totuși de menționat că majorarea ponderii produselor agro-alimentare în exporturi se datorează, printre altele, și unor cauze benigne, cum ar fi creșterea valorii acestor exporturi în urma extinderii pentru încă un an a regulamentului potrivit căruia agricultorii moldoveni pot exporta în Uniunea Europeană șapte categorii de produse (prune, struguri, mere, suc de struguri, cireșe, roșii și usturoi) în cantități duble fără taxe vamale. Regulamentul va fi în vigoare până la 24.07.2024, iar în prezent se discută despre liberalizarea completă a comerțului cu aceste produse.

Chiar dacă în totalul exporturilor către UE a crescut ponderea produselor agro-alimentare, cea mai mare parte a exportului către UE în continuare revine bunurilor non-agricole. Astfel, în structura exportului către UE pe categorii de bunuri, o pondere semnificativă revine mașinilor, aparatelor și echipamentelor (24%), materialelor textile și articolelor de îmbrăcăminte (10%), mobilierului (6%), sticlei și articolelor din sticlă (4%). În același timp, structura importurilor din UE arată că acestea sunt complementare produselor autohtone: majoritatea din ele nu creează concurență pentru producția locală, ci dimpotrivă reprezintă o sursă de materii prime și echipamente necesare pentru fabricarea mărfurilor la export. Astfel, în anul 2023, Republica Moldova a importat din UE: combustibili minerali (24% din valoarea importului de bunuri din UE), mașini, aparate, echipamente (17%), produse agro-alimentare (14%), produse chimice (12%), vehicule și echipamente de transport (10%), materiale și articole din plastic (5%) etc. (Figura 5).

Figura 4. Structura exportului de bunuri în UE, pe categorii de mărfuri, 2023

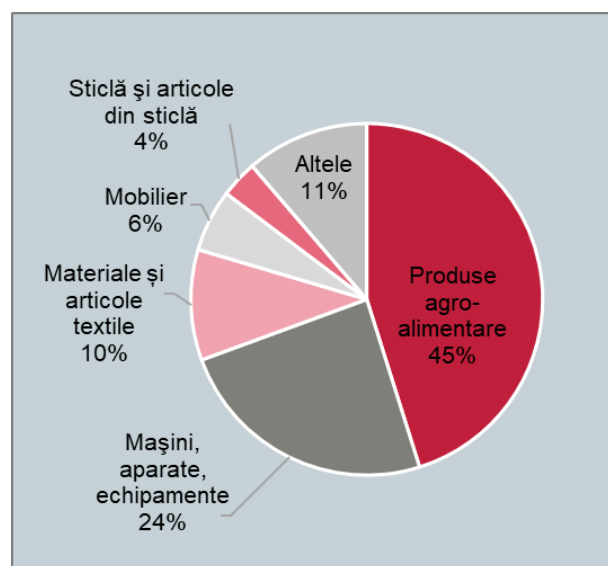
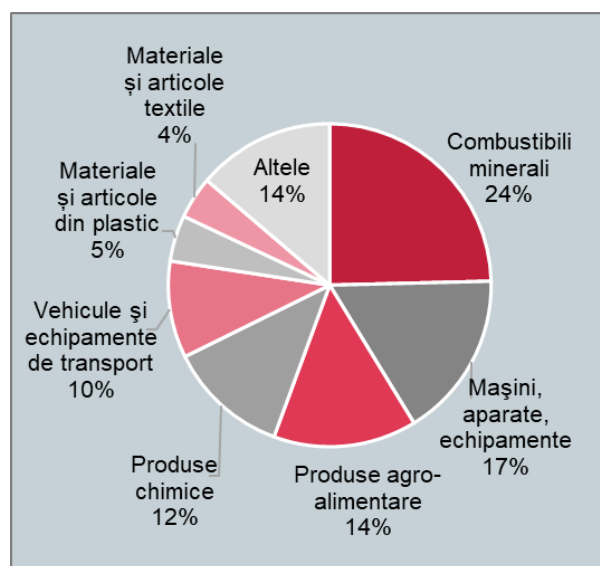

Figura 5. Structura importului de bunuri din UE, pe categorii de mărfuri, 2023

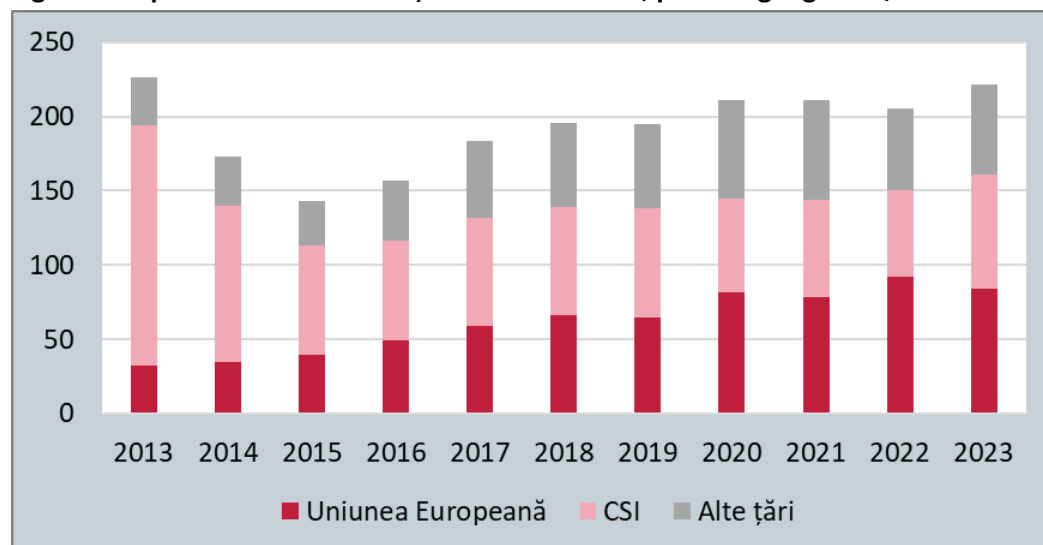

Sursa: elaborate de autor în baza datelor BNS

Începând cu anul 2020, Uniunea Europeană este principala piață de desfacere pentru băuturile alcoolice din Republica Moldova, absorbind 38% din exportul ei de alcool și băuturi alcoolice (Figura 6). Exportul de alcool etilic și băuturi alcoolice în UE a crescut de 2.6 ori comparativ cu anul 2013 și a constituit 84 mil. USD în anul 2023. Cel mai mult la această creștere a contribuit exportul de vinuri din struguri (+37 mil. USD) și de alcool etilic cu volumul de alcool > 80% (+13 mil. USD). Actualmente, vinurile din struguri reprezintă 77% din exportul total de alcool și băuturi alcoolice în UE (64 mil. USD), urmate de alcoolul etilic cu volumul de alcool > 80% (16%); lichioruri, rachiuri și alte băuturi spirtoase cu volumul de alcool < 80% (6%) și alte băuturi cum ar fi berea, cidrul etc. (1%). În cadrul vinurilor exportate în UE, marea majoritate sunt îmbuteliate: 80% din valoarea lor reprezintă vinurile liniștite în recipiente de până la 2

litri, 6% - vinurile spumante, 2% - vinurile liniștite în recipiente de 2-10 litri și 12% - vinurile liniștite în recipiente de peste 10 litri.

Figura 6. Exportul de alcool etilic și băuturi alcoolice, pe zone geografice, mil. dolari SUA

Sursa: elaborată de autor în baza datelor BNM

Comerțul cu servicii

Uniunea Europeană este și principalul importator de servicii din Republica Moldova. Țărilor UE le revin 39% din exportul moldovenesc de servicii de informatică (Figura 7) și peste 80% din exportul de servicii de prelucrare a materiei prime (lohn) (Figura 8). Numai Germaniei i-au revenit, în anul 2022, 40% din exportul moldovenesc de servicii de prelucrare, Italiei – 25%, României – 10%, Spaniei – 6% etc.

Figura 7. Structura exportului de servicii de informatică, pe zone geografice, 2022

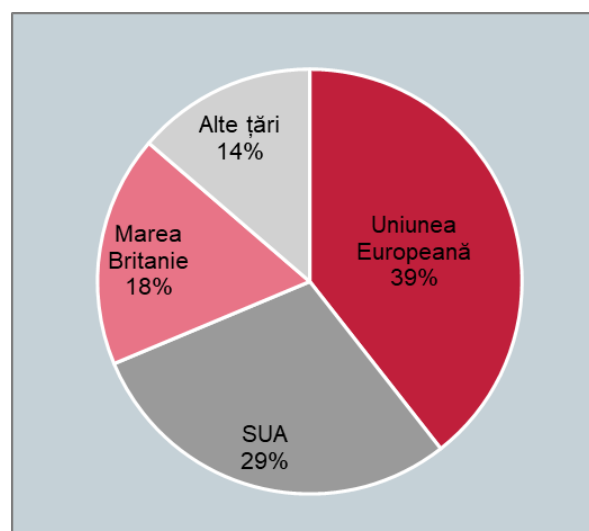
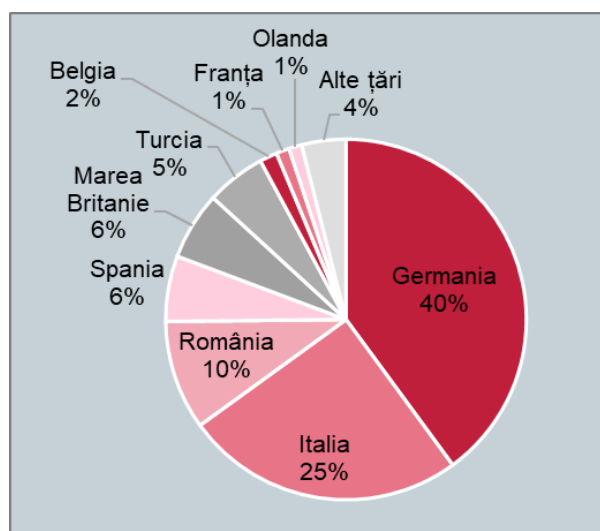

Figura 8. Structura exportului de servicii de prelucrare a materiei prime, pe țări, 2022

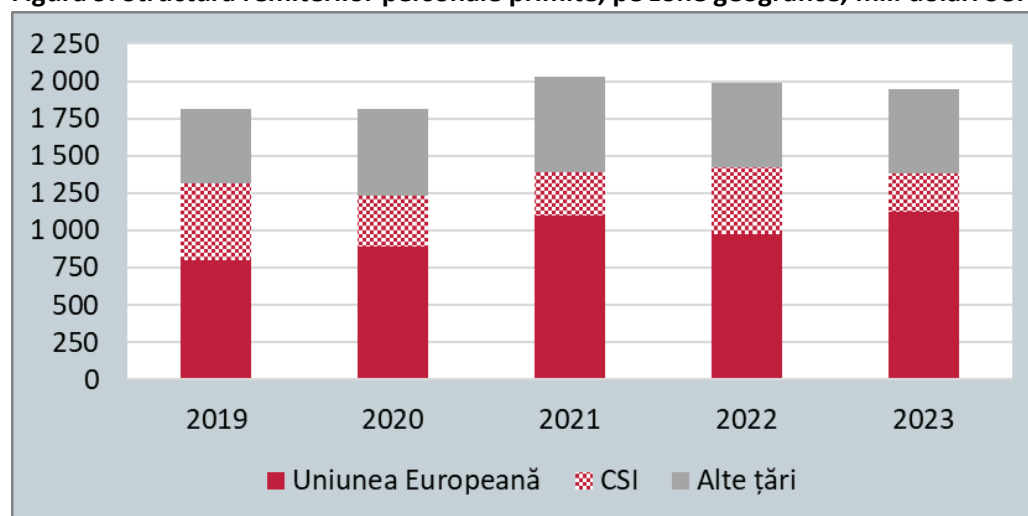
Sursa: elaborate de autor în baza datelor BNM

Remiteri

Uniunea Europeană este și principala sursă de remiteri personale în Republica Moldova. Conform datelor Băncii Naționale a Moldovei, mai mult de jumătate (58%) din remiterile personale primite de

rezidenții moldoveni în anul 2023 (inclusiv pe căi informale) au provenit din Uniunea Europeană (Figura 9). Remiterile din UE au fost în creștere cu 15% comparativ cu anul 2022 (în timp ce remiterile din alte țări erau în scădere) și au ajuns la peste un miliard de dolari SUA (1 128 mil. USD).

Figura 9. Structura remiterilor personale primite, pe zone geografice, mil. dolari SUA

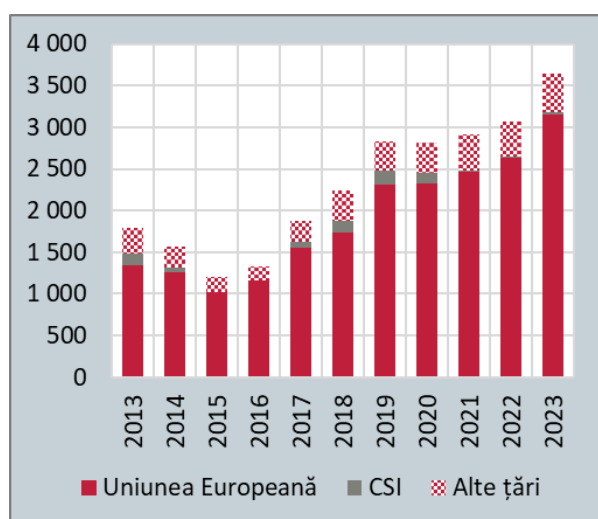

Sursa: elaborată de autor în baza datelor BNM

Investiții directe

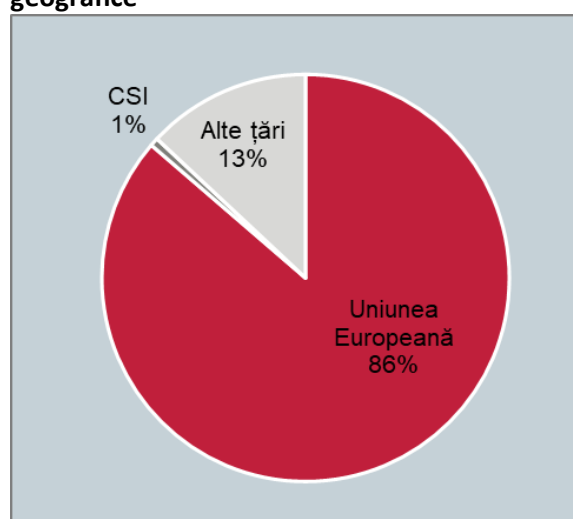
Investițiile străine directe în Republica Moldova, de asemenea, provin în cea mai mare parte din Uniunea Europeană. La sfârșitul anului 2023, stocul acumulat de investiții directe din UE în capitalul propriu al întreprinderilor din Republica Moldova s-a majorat cu 20% față de 31.12.2022 și a depășit 3 miliarde dolari SUA, totalizând 3 152 mil. USD (Figura 10). Astfel, investițiile europene în întreprinderile din Moldova reprezintă actualmente 86% din stocul total de investiții străine directe sub formă de participații și acțiuni (Figura 11).

Figura 10. Stocul de ISD în capital propriu, la sfârșitul anului, mil. USD

Sursa: elaborate de autor în baza datelor BNM

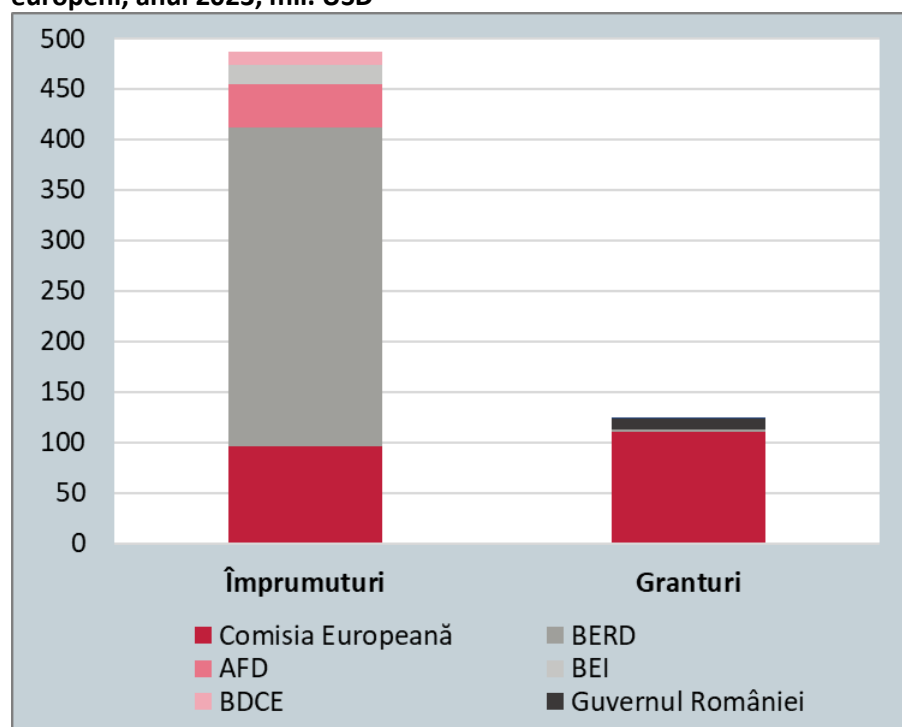
Figura 11. Structura stocului de ISD în capital propriu, la sfârșitul anului 2023, pe zone geografice

Asistența externă

După obținerea statutului de candidat la aderarea la UE, Republica Moldova s-a angajat într-un amplu proces de modernizare și reforme, iar Uniunea Europeană îi oferă asistență financiară și tehnică necesară pentru inițierea procesului de aderare. Conform estimărilor bazate pe datele statistice disponibile, în anul 2023, Republica Moldova a beneficiat de asistență financiară rambursabilă și nerambursabilă din partea partenerilor de dezvoltare europeni în valoare estimativă de circa 600 mil. USD, din care peste 125 mil. USD sub formă de granturi (Figura 12).

Figura 12. Debursările de împrumuturi și granturi de la partenerii europeni, anul 2023, mil. USD

Sursa: compilat în baza datelor Ministerului Finanțelor și BNM

Notă: Datele nu includ asistența în natură (sub formă de bunuri sau servicii).

Principalele finanțări încasate în anul 2023 au inclus tranșele de împrumut din cadrul programului de asistență macrofinanciară (87 mil. EUR), precum și un grant (22,5 mil. EUR) din cadrul asistenței macrofinanciare, primite de la Comisia Europeană. Acest suport vine să sprijine stabilitatea macroeconomică a Republicii Moldova și să asigure continuarea reformelor. Asistența macrofinanciară pentru Republica Moldova, aflată în curs de desfășurare, are o valoare totală de până la 295 de mil. EUR, din care 220 de mil. EUR sub formă de împrumuturi și 75 de mil. EUR sub formă de granturi. De asemenea, Comisia Europeană a debursat, în anul 2023, 70 mil. EUR în calitate de suport bugetar nerambursabil, destinat Fondului de reducere a vulnerabilității energetice. De notat că circa 895 de mii de gospodării au beneficiat de ajutor din partea Uniunii Europene în sezonul de încălzire 2022-2023¹, iar în sezonul de încălzire 2023-2024, au fost depuse circa un milion de cereri de compensare prin intermediul programului „Ajutor la contor”. **Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare** a oferit Moldovei, pe parcursul anului 2023, împrumuturi în valoare de 315 mil. USD, destinate realizării diferitelor proiecte de infrastructură a

¹ <https://eu4moldova.eu/ro/de-astazi-consumatorii-se-pot-inregistra-pentru-a-primi-compensatii-la-energie/>

drumurilor și căilor ferate, procurarea rezervelor de gaze, eficiență energetică, oferirea accesului la finanțare pentru întreprinderi ș.a. **Agencia Franceză de Dezvoltare** a debursat 40 mil. EUR sub formă de împrumut pentru implementarea reformelor în sectorul energetic. **Banca de Dezvoltare a Consiliului Europei** a oferit un împrumut în valoare de 10 mil. EUR în cadrul proiectului „Răspuns de urgență la Covid-19 și Suport IMMM”. Împrumuturi în valoare de 19 mil. USD au fost debursate de **Banca Europeană de Investiții** pentru diverse proiecte investiționale în desfășurare (infrastructură feroviară, gestionarea deșeurilor, eficiență energetică etc.). **Guvernul României** i-a oferit Republicii Moldova granturi în valoare de circa 10 mil. EUR în cadrul proiectului „Asistența tehnică și financiară nerambursabilă acordată Republicii Moldova de către România”.

Concluzii

Uniunea Europeană este principalul partener economic al Republicii Moldova în toate domeniile: comerțul exterior cu bunuri și servicii, investiții directe, împrumuturi și granturi. Mai mult, relațiile economice cu Uniunea Europeană au manifestat, în anul 2023, o reziliență remarcabilă în pofida crizelor, înregistrând creșteri atât la export, cât și la investiții și remiteri:

- Uniunea Europeană este principalul partener comercial al Republicii Moldova, cu o pondere de 65% din totalul exporturilor de bunuri. Majorarea exporturilor în UE a continuat și în anul 2023 (+4% față de anul 2022), chiar dacă exportul de bunuri în celelalte țări a scăzut (-22%);
- Uniunea Europeană absoarbe peste două treimi (69%) din exportul moldovenesc de produse agro-alimentare și cea mai mare parte (63%) a exportului non-agricol. Începând cu anul 2020, Uniunea Europeană este principala piață de desfacere pentru băuturile alcoolice din Republica Moldova, primind în anul 2023 38% din exportul ei de alcool și băuturi alcoolice;
- În comerțul cu servicii, Uniunea Europeană este principalul importator de servicii de informatică din Republica Moldova, ei revenindu-i 39% din exportul de astfel de servicii. De asemenea, UE importă peste 80% din exportul Moldovei de servicii de prelucrare a materiei prime (fabricarea la comandă a articolelor de îmbrăcăminte, încălțăminte, mobilă, accesorii pentru automobile etc.);
- Mai mult de jumătate (58%) din remiterile personale primite de rezidenții Moldovei în anul 2023 au provenit din Uniunea Europeană. Ca și în cazul exportului de bunuri, remiterile din UE au fost singurele care au crescut comparativ cu anul 2022 (+15%), în timp ce remiterile din celelalte țări au scăzut (-19%). În anul 2023, remiterile din UE au depășit un miliard de dolari SUA;
- 86% din stocul de investiții străine directe în capitalul propriu al întreprinderilor moldovenești provin din UE. La sfârșitul anului 2023, stocul acumulat de ISD din UE a depășit 3 miliarde dolari SUA, majorându-se cu 20% față de sfârșitul anului 2022;
- Pe parcursul anului 2023, partenerii de dezvoltare europeni au oferit Republicii Moldova un suport financiar substanțial sub formă de împrumuturi și granturi pentru proiecte de eficiență energetică, renovarea obiectelor sociale și de infrastructură din satele și orașele Moldovei, dar și pentru atenuarea impactului negativ economic și social pe care l-a suferit Moldova ca urmare a crizei regionale de securitate;
- Cu toate acestea, mai rămân anumite rezerve și potențial pentru progres economic, în special în domeniul diversificării piețelor de desfacere și a gradului de sofisticare a exporturilor moldovenești. În acest sens, Uniunea Europeană va continua să-i ofere Moldovei asistență financiară și tehnică în susținerea eforturilor de modernizare, necesare pentru aderarea la UE.